den hemel te gaan doen, wat hier op aarde onmogelijk was gebleken, t.w. *het scheppen van een geheel nieuwen geestelijken toestand*, opdat, onder afwerping van den symbolischen schijn, alsnu de realiteit van het geestelijke leven, niet voor één volk meer, maar voor heel de menschheid zou kunnen schitteren. Dat kon Jezus niet op aarde doen. Dat kon hij alleen van uit den hemel volbrengen. En daarom toefde hij niet, maar verliet, zoo spoedig als hij met zijn jongeren gereed was, èn Jeruzalem èn Palestina èn heel onze aarde, om nu zijn zetel en zijn werkkring over te brengen naar de geestelijke wereld daarboven, en vandaar uit zijn kolonie, als we ons zoo mogen uitdrukken, hier op aarde te zegenen, in stand te houden, en te besturen. Jezus' kolonie op deze aarde was toen nog zeer klein. Op den Pinksterdag lezen we in de opperzaal van slechts 120 personen. En in het Vaderhuis daarboven omringden hem reeds de uit de Sjeool verloste geloovigen, en van het Paradijs af aanbaden hem de engelen Gods. Daarom was op den Pinksterdag zelf de kring in de Opperzaal van den Tempel nog weinig meer dan een uiterst geringe kolonie, vergeleken bij de heirschare die hem reeds in den hemel toejuichte. Maar geen oogenblik vergat daarom Jezus die kleine schare te Jeruzalem. In die kleine schare lag de toekomst van het geestelijk Koninkrijk, en in die kleine schare moest nu het eerst het herstel van hetgeen met den val onderging, bewerkstelligd worden. Daarom wordt nu van meet af met Israel gebroken, en is door het talenwonder aanstonds *heel de menschheid* binnengedragen, opdat uit *alle volken en natiën* zijn kudde zich verzamelen zou. Maar ook dit zou tot niets geleid hebben, indien de band, die van nu af de nieuwe menschheid organisch verbinden zou, niet in zijn eigen heiligen Persoon werd vastgelegd. Als *Hoofd* van dat nieuwe geslacht, als tweede Adam nam de Heere Jezus daarom, na zijn hemelvaart, zijn koninklijke plaats aan Gods rechterhand in. Er was dusver enkel een Goddelijk *plan* geweest. Slecht een schijn van eenheid was in het volk van Israel gegeven. Maar nu zou die eenheid *reëel* worden in *het Lichaam des Heeren*. Van dat Lichaam zou elk geloovige nu een levend lid zijn. En door alle deze leden heen zou de Heilige Geest alsnu alle saambinding geestelijk verwerkelijken. En daartoe moest in Jezus als 't Hoofd, en uit Hem als ons aller hoofd, de Heilige Geest in de organische saamvatting van zijn geloovigen worden uitgestort.

Dr. A. K.

„Geef bevel aan uw huis".

> In die dagen werd Hizkia krank tot stervens toe; en de profeet Jesaja, de zoon van Amoz, kwam tot hem, en zeide tot hem: Zoo zegt de Heere: Geef bevel aan uw huis, want gij zult sterven en niet leven. (2 Kon. 20 : 1)

Jesaja's last aan Hizkia, dat de ure voor hem gekomen was, om zijn testament te maken, was een bevel dat van God uitging. Er staat toch, dat Jesaja aldus tot den Koning sprak: *Zoo zegt de Heere*: »Geef bevel aan uw huis". Het is van Jesaja's kant niet een herinnering, het is niet een raad dien hij geeft, niet een aandrang dien hij uitoefent, maar een Goddelijke lastgeving die hij aan den Vorst overbrengt. Hizkia gaat sterven, en daarom is de ure om zijn testament te maken voor hem gekomen. Soms wordt dit verzuimd, maar hier vooral mocht 't niet verzuimd worden, en daarom is 't een profetische last, waaraan de Koning te gehoorzamen heeft.

Toch niet als iets buitengewoons. Dan toch zou er bij hebben gestaan, wat hij in zijn testament had neer te schrijven. Maar hiervan staat niets. Er staat als van iets zeer bekends en zeer gewoons, dat hij aan zijn huis bevel heeft te geven, en dat dit nu haast heeft, want dat hij sterven zal binnen ettelijke dagen.

Spreekt men nu tegenwoordig van testament, dan wordt hieronder in den regel niet anders verstaan, dan een beschikking over zijn geldelijke nalatenschap. Als een zeer rijk en vermogend man komt te sterven, is heel het publiek nieuwsgierig, om hoe eer hoe beter te weten welke legaten hij gemaakt heeft, en waar zijn schat van geld zal heenvloeien. Sterft er daarentegen een stille [illegible] in den lande, die nauwelijks had om van te leven, dan hecht niemand er aan of hij een testament naliet, en wordt er ook gemeenlijk in zijn boedelkeu niets dat naar een testament ook maar zweemt, gevonden. Tijdens 't leven gaat 't al steeds meer enkel om 't geld, en zoover zijn we zedelijk gedaald, dat er ook bij de lijkbaar aan schier niets anders dan aan nu vrijkomend fortuin gedacht wordt. Neefjens en nichtjens aasden er op, zoo er geen eigen kinderen zijn, en zelfs waar wat overbleef aan de eigen kinderen gaat, is 't soms pijnlijk waar te nemen, hoe veelmeer winste aan goed en geld, dan 't verlies aan bloedsliefde weegt.

Dit is de wrange vrucht van den te sterk materialistischen kant van ons huidig samenleven.

Naar den nu heerschenden toon zou men nooit en nimmer van een Oud of Nieuw Testament gesproken hebben. Als het bij het heilig Avondmaal telkens weer heet: »Want dit is mijn bloed, het bloed *des nieuwen Testaments*«, is dit ook maar al te veel onverstaanbare taal geworden.

Juist daaraan gevoelt ge dan ook, in wat heel andere wereld van gedachten we allengs zijn overgegaan. Een testament oudtijds was zoo heel iets anders dan een testament nu. Thans is bij het testament de notaris de man, wijl men bij een testament bijna niet anders dan van geld weet. En eigenlijk kan in heel wat gevallen heel dit testament wel wegblijven. Althans zoo er kinderen zijn. Als er iemand met veel vermogen zonder kinderen sterft, dan is men nieuwsgierig naar de legaten, maar als er kinderen in leven zijn, heeft de Overheid feitelijk het maken van een testament overgenomen. De wet bepaalt de kinderportie, en wat er dan overblijven kan, laat men dan gemeenlijk in de kindererfenis, en daarmee loopt 't testament af.

In de heilige Schrift daarentegen is de beteekenis van het Testament zoo heel anders. Denk maar aan Jacob op zijn sterfbed, denk aan de beduidenis van oud- en nieuw Testament, denk aan 't bloed des nieuwen Testaments, en denk ook aan Jesaia's last, dat Hizkia bevel moet geven aan zijn huis.

Thans, en naar de wet, is 't als iemand sterft, met hem uit. Zelfs over zijn vermogen heeft hij bijna geen zeggenschap meer. De overledene wordt nu uit zijn nalatenschap met zekere eere begraven. En voorts wordt niet meer met hem gerekend. Dat is ons valsche individualisme. Al te gader personen, individuen op zich zelf, met zoo lang ze leven zekeren eigendom. Maar vroeg of laat is het uit met hen. Dan vallen ze weg, en rekenen niet meer mede. En straks is het of ze er nimmer waren geweest.

Naar luid der Schrift daarentegen leven we niet als individuen, maar in geslachtsverband. Groepsgewijs vormen we een gezin, een familie, een geslacht, een volk. Er rust op ons allen saam in den loop der eeuwen een gemeenschappelijke taak. Ze ontvingen saam de roeping hun van God opgelegd. De vader leeft in de kinderen, de overgrootvader in de achterkleinkinderen voort. De geest die in 't geslacht door God verwekt is, leeft in de natuurlijn voort en verder. Vooral de ouden in jaren worden zich van die taak en van die roeping steeds klaarder bewust. Het is geen eigen verzinning die van geslacht tot geslacht zich voortplant, maar een voortgaande geestelijke werking die van de ouderen op de jongeren overgaat, en die onder Gods leiding alzoo in het geslacht opkwam. Vooral bij het naderen van den dood voelen de ouden van dagen dan, hoe ze van hun volbrachte taak voor God rekenschap zullen geven, en hoe 't God alleen is die ook in hun kinderen en kindskinderen de aangewezen taak kan vastzetten. Nog hecht men er in vrome gezinnen aan, dat een vader stervende zijn kinderen zegent. En eerst als zoo 't leven zelf van geslacht op geslacht overgaat, is er een testament in hooger en heiliger zin. Herlees Calvijn's testament maar. Geld liet hij niet na, maar leven niet tienduizenden, ook in ons land, nog altoos uit zijn geest!

Doch dan moet er vanzelf achter het sterven ook een leven van beteekenis liggen, en juist dit nu wordt door de meesten niet gevoeld. Zeker, er zijn toongevende geesten, wier namen de historie boekt, en wier uitgaand woord tientallen van jaren een levend testament was, en zulk een leven is uiteraard slechts aan enkelen beschoren. In de wereldhistorie gaat de naam der tienduizenden verloren, en zijn 't slechts zeer enkele namen die onuitwischbaar in het graniet worden gegrift.

Maar beeld u daarom toch nooit in, dat het leven dier tienduizenden geen doel had te kiezen. De heilige sluier van het voorhangsel was uit tienduizend draden saamgeweven, elk nauwlijks waarneembaar, en toch saam den plechtigen voorhang vormend. En zoo ook is 't in ons menschelijk leven. Uit duizend en nogmaals duizend ragfijne dradekens is dit leven saamgeweven, maar hoe schier onwaarneembaar nietig ook, elke draad heeft beteekenis. En zoo ook is 't met uw leven. Hoe vergeten van de wereld ook, ook gij hebt als Gods creatuur een levensroeping. In kleinen kring, 't zij zoo, maar heilig niettemin van God u opgelegd. Wat heeft een eenvoudige kinderdienstbode niet soms rijke vrucht van haar stille opvoeding mogen zien. En zoo is 't alom en allerwegen. Een ieder heeft niet althans voor vijf levende personen te doen. In dien kleinen kring draagt hij hiervoor verantwoording, en in dien kleinen kring heeft hij een taak van Godswege te vervullen, een taak die hem overleven zal.

Vervult ge nu die taak? Weeft ge in stilte voort aan den draad, dien God u in handen gaf? Zal er als ge sterft een nieuw eind weefsel aan dien draad overblijven?

Zoo 't enkel wereldsch was, neen. Doch zoo in het spinsel van uw levensdraad ook het heilige gemengd was, dan had ook uw leven eenige beduidenis. Moge het dan met u zoo zijn!

Dr. A. K.

Amsterdam, 15 Januari 1915.

Ds. Kapteijn oefent in de *Kerkbode* van de Classis Gorinchem een ver van zachte kritiek op verschillende beslissingen van de Generale Synode. Het recht daartoe betwisten we hem niet, want we erkennen als Protestanten geen onfeilbare Synodes, en de kerkelijke pers is natuurlijk volkomen vrij, haar oordeel over den synodalen arbeid uit te spreken. Anders komt het echter te staan, wanneer door een verantwoordelijk redacteur publiek aan de Kerken wordt aangeraden, aan de besluiten der Synode, waarmede men het niet eens is, zich niet te houden. Zeker kan ook dit eisch wezen, wanneer zulk een besluit tegen Gods Woord zou ingaan en daarom aan zulk een besluit niet gehoorzaamd zou mogen worden. Maar zoolang dit niet is aangetoond op afdoende gronden en alleen zekere ontevredenheid over de beslissingen der Synode den raad aan de Kerken in de pen geeft, om aan deze beslissingen zich niet te storen en haar eigen weg te gaan, dreigt het gevaar van independentisme. Het independentisme toch kent aan de meerdere vergaderingen geen andere bevoegdheid toe, dan om adviezen aan de Kerken te geven, terwijl elke Kerk dan zelf beoordeelen moet, in hoeverre ze zulk een advies wil opvolgen. Lijnrecht daartegenover staat het Gereformeerde beginsel, zooals dit in Art. XXXI van onze D.K.O. staat uitgedrukt, dat »hetgeen in de meerdere vergaderingen met meerderheid van stemmen goedgevonden wordt, *voor vast en bondig zal gehouden worden*, tenzij bewezen wordt, dat het strijdt tegen Gods Woord«. In strijd met de autonomie der plaatselijke Kerken is deze bepaling zeker niet, want de Classis of Synoden zijn geen bestuurscolleges boven de Kerken staande, maar ze zijn de saamvergadering dezer Kerken zelve, die daar door hare afgevaardigden verschijnen, en elke Kerk heeft in den credentiebrief van haar afgevaardigden beloofd, dat zij wat in de meerdere vergadering besloten werd, voor vast en bondig zou houden, tenzij het in strijd is met Gods Woord of de door de Kerken aangenomen Kerkenordening. Een Kerk, die desniettegenstaande aan de beslissingen der Synode zich eenvoudig niet stoorde, zou niet alleen gevaar loopen het kerkverband te verbreken, maar wat erger is, ze zou aan haar plechtig gegeven belofte ontrouw worden. We meenden tot deze nadere verklaring verplicht te wezen, omdat Ds. Kapteijn in een polemiek over dit punt zich op de *Heraut* beroepen heeft, en we geen oogenblik den indruk wenschen te laten voortbestaan, alsof dit terecht is geschied. Hetgeen we over het *rechtmatig* verzet van Ds. Paauwe tegen een reglementaire bepaling van de Hervormde Kerk schreven, heeft met deze quaestie niets te maken, want onze goedkeuring van dit verzet grondde zich niet op de autonomie der plaatselijke Kerk, maar uitsluitend daarop, dat de bedoelde bepaling de Kerkeraadsleden in bepaalde gevallen verplichtte, tegen Gods Woord te handelen door openbaar ongeloovigen ten Avondmaal toe te laten.

Dit nu kan zeker niet gezegd worden van de beslissing onzer Synode in zake de censuur op leden, die onkerkelijk leven, doordat ze naar andere Kerken gaan om daar de bediening des Woords te beluisteren, of zich in gezelschappen afzonderen; tegen welke beslissing der Generale Synode Ds. Kapteijn zulke overwegende bezwaren heeft, dat hij de Kerken aanraadt zich aan deze beslissing niet te storen. Indien de Generale Synode besloten had, dat de Kerkeraden zulke leden toch ten Avondmaal moesten toelaten, zou er metterdaad vrees hebben kunnen bestaan voor ontheiliging van het Sacrament. Hiervan is echter geen sprake. De Synode heeft uitdrukkelijk verklaard, dat zulke leden ernstig en aanhoudend moesten vermaand worden, en wanneer ze naar die vermaning niet luisterden, van het Avondmaal moesten afgehouden worden. Wat de Generale Synode alleen beslist afkeurde, evenals haar voorgangsters dit hebben gedaan, was, dat men zulke leden wegens hun onkerkelijk leven als lidmaat der Kerk zou schrappen of van het lidmaatschap der Kerk vervallen verklaren, gelijk door sommige Kerken werd gewenscht. Zulk een schrapping toch is een tuchtmiddel, waarvan noch Gods Woord noch de Kerkenorde weet, en dat wel in een collegialistisch genootschap als de Hervormde Kerk, maar niet in een Christelijke Kerk thuis hoort. Zelfs de uitvlucht, dat de Kerkeraad in zulke gevallen alleen uitsprak, dat iemand zich feitelijk van de Kerk heeft afgescheiden, baat niet, want zulk een uitspraak zou een onwaarheid wezen, wanneer de betrokken persoon uitdrukkelijk verklaart lid van de Gereformeerde Kerk te willen blijven. Het eenige wettige tuchtmiddel, waardoor iemand van de gemeenschap der Kerk tegen zijn wil kan afgesneden worden, is, wanneer de ban op hem wordt toegepast. Nu kan er zeker verschil van meening bestaan over de vraag, of het geoorloofd is in zulke gevallen tot die uiterste remedie voort te schrijden. Reeds op vorige Synoden is de raad gegeven om dit niet te doen, tenzij de Kerkeraad den inhoud van het Formulier der afsnijding metterdaad op dezen persoon van toepassing achtte; en deze Generale Synode ging nog een schrede verder, door in den regel zulk een afsnijding met den grooten ban te ontraden. Natuurlijk kan over dit moeilijk en ingewikkeld vraagstuk verschil van gevoelen bestaan, maar Ds. Kapteijn zou voorzichtiger gehandeld hebben met zijn oordeel op te schorten, totdat de acta der Generale Synode in het licht waren verschenen. De gronden toch, waarop de beslissing der Synode rustte, zijn in het rapport over deze zaak aangegeven, en een juiste critiek is niet mogelijk, wanneer men deze gronden niet kent. In juridische kringen zal geen ernstig man kritiek oefenen op een wettelijk vonnis, wanneer de gronden, waarop dit vonnis steunt, hem niet bekend zijn. Waar Ds. Kapteijn oordeelde, voordat hij die gronden kende, was zijn oordeel minstens genomen voorbarig.

Hulp uit Amerika.

Nauwelijks was de oproep onzer Koningin verschenen om steun te vragen voor degenen, die door de oorlogstoestanden in moeite waren gekomen in ons vaderland, of onze stamverwanten in Amerika hebben zich opgemaakt om hun liefde voor het vaderland te toonen, door een rijke gave voor het Steuncomité over te zenden. Gelijk *De Standaard* terecht opmerkte, ligt hierin wel een beschamende daad voor onze Regeering. Onze stamverwanten in Amerika zijn toch voor een goed deel zonen van de Afgescheidenen, die door de felle vervolging in Nederland gedwongen waren naar een ander vaderland om te zien. En nauwelijks is Nederland in nood, of ze strekken de hand uit om het land, dat eens hen uitstiet, met liefdegaven te helpen. Hiermit spreekt een echt Christelijke zin, die ten volle waardeering verdient.

Maar niet minder stellen we op prijs, dat de diakonie van de Christelijke Gereformeerde gemeente te Ireton in Iowa, naar ons dezer dagen werd meegedeeld, uit de armenkas een bedrag van 100 dollar (250 gulden) beschikbaar had gesteld, om daarmede een onzer diakonieën te helpen, die door de oorlogstoestanden in moeite was geraakt. Gedachtig aan het woord des Apostels, dat men eerst wel moet doen aan de huisgenooten des geloofs, wilde de diakonie dit geld, dat uit de armenkas genomen was, liever niet aan het algemeene Steuncomité zenden, maar dienen laten tot steun van de behoeftigen in onze Gereformeerde Kerken. Groot is deze gemeente niet: ze telt slechts 49 huisgezinnen; en een gave van *f* 250 is voor zulk een kleine gemeente wel een zeer milde gave te noemen. We danken deze diakonie dan ook zeer hartelijk voor het bewijs van broederlijke liefde voor onze Kerken, dat ze daarmede gaf.

Natuurlijk ligt hierin geenszins opgesloten, dat we het afkeuren, wanneer anderen in Amerika hun gaven aan het Nationale steuncomité zenden. In een nationalen nood behoort de Christelijke barmhartigheid zich tot allen uit te strekken. Maar waar onze diakonieen zooveel mogelijk zelf in de behoeften onzer armen voorzien, en van de hulp van het Steuncomité voor onze armen slechts zelden gebruik wordt gemaakt, is de taak onzer diakonieen niet weinig verzwaard. Gelukkig, dat de offervaardigheid in onze kringen niet afneemt en, trots den achteruitgang op finantieel gebied, de collecten schier overal op peil bleven. Maar waar de behoeften grooter worden, vooral in onze groote steden, is er toch zeker reden om bij den steun, dien men uit het buitenland aan Nederland zendt, onze diakonieen niet te vergeten. Ongeoorloofd is het niet, dat, wanneer een diakonie niet meer geven kan, ook onze armen zich om hulp tot het Steuncomité wenden, want de gelden zijn voor *heel het* volk gegeven. Maar liever is het ons toch, om de eere van onze Kerken, dat onze armen dien steun uit de handen van onze diakenen ontvangen. En daarom waardeeren we het, dat onze Gereformeerde broeders in Amerika in dezen nationalen nood ook onze diakonieen niet vergeten.

Kerkelijk toezicht op de Christelijke Scholen.

Op de jongste Synode was door de particuliere Synode van Groningen het volgende voorstel ingediend:

»De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, van oordeel, dat de bepalingen harer Kerkenorde (Art. 21, 41, 44 en 53, verstaan naar den eisch der historie) over de roeping der Kerken ten opzichte van het Gereformeerd lager onderwijs niet meer beantwoorden aan den eisch der omstandigheden, en de grondgedachten, welke hierbij gelden moeten, niet voldoende vaststaan,

besluite, eene commissie te benoemen om te dienen van advies, over deze zaak en eventueel ook voorstellen te doen, om de K. O. in overeenstemming daarmede te wijzigen. Rapport en voorstellen worden ongeveer een jaar voor de e. k. Generale Synode aan de Kerken toegezonden."

Tijd om dit voorstel te behandelen, ontbrak; maar wel werd met goedvinden van de Synode en van de afgevaardigden der particuliere Synode hun het rapport ter hand gesteld, dat Prof. Dr. H. H. Kuyper namens de Commissie van advies over dit voorstel had ingediend. Daar dit rapport niet in de Acta der Synode verschijnt, hebben de afgevaardigden der particuliere Synode van Groningen het in de *Groninger Kerkbode* laten afdrukken. We nemen dit rapport daaruit over, omdat de quaestie zeker niet alleen voor de Groninger Kerken van belang is. Het luidde aldus:

Rapport over letter G. (Kerkenorde) punt 4 van het Agendum der Generale Synode.

»De Particuliere Synode van Groningen stelt aan de Generale Synode voor te verklaren, dat de bepalingen der Kerkenorde (Art. 21, 41, 44 en 53 verstaan naar den eisch der histone) over de roeping der kerken ten opzichte van het Gereformeerd lager onderwijs niet meer beantwoorden aan den eisch der omstandigheden, en de grondgedachten, welke hierbij gelden moeten, niet voldoende vaststaan, en daarom te besluiten eene commissie te benoemen, om te dienen van advies over deze zaak en eventueel ook voorstellen te doen om de K. O. in overeenstemming daarmede te wijzigen, en dat later dat rapport en voorstellen één jaar voor de e. k. Generale Synode aan de kerken zullen worden toegezonden.

Uwe commissie erkent, dat de genoemde artikelen van de K. O., waarin gesproken wordt over de roeping der kerken ten opzichte van de volksschool, niet geheel passen op de tegenwoordige omstandigheden, omdat de Christelijke school thans een geheel vrij en zelfstandig karakter draagt. Toch is dat verschil niet zoo ingrijpend als de Particuliere Synode van Groningen zich blijkbaar voorstelt, want al maken deze bepalingen bij oppervlakkige lezing wel den indruk, dat de school destijds van de kerk uitging en geheel onder haar macht stond, zoo toont toch de historie, dat dit metterdaad niet het geval was, aangezien de school uitging van de Overheid en de kerk als zoodanig over de school niet te zeggen had. Alleen in zooverre de kerk als publieke kerk destijds officieel met de Overheid in verband stond en de Overheid bij de aanstelling van onderwijzers en het toezicht op de school gemeenlijk gebruik maakte van den dienst der predikanten, kon de kerk toen meer rechtstreeksche invloed uitoefenen. De bepaling in Art. 21, dat de Kerkeraden overal zullen toezien, dat er goede schoolmeesters zijn, die niet alleen de kinderen leeren lezen, schrijven, spraken en vrije kunsten, maar ook dezelve in de godzaligheid en in den Catechismus onderwijzen, wil dus niet zeggen, dat de Kerkeraden zelf zulke onderwijzers hebben aan te stellen, waartoe hun ook onder de Republiek de bevoegdheid ontbrak, maar alleen, dat zij bij de Overheid hadden aan te dringen en alle middelen in het werk hadden te stellen, dat zulke schoolmeesters aangesteld werden, aan wie de opvoeding van het gedoopte zaad der kerk kon worden toevertrouwd. In dien zelfden zin moeten dan ook de vragen worden opgevat, die volgens Art. 41 op de Classis en volgens Art. 44 bij de classicale inspectie door de visitatoren gedaan worden, of de scholen worden bezocht en of de schoolmeesters hun ambt getrouwelijk waarnemen: deze vragen zien blijkens de bekende visitatie-reglementen dier dagen, waarin deze vragen nader zijn uitgewerkt, hoofdzakelijk op het toezicht, dat de Kerkeraad heeft uit te oefenen op den levenswandel en belijdenis van den schoolmeester, het religieus gedeelte van onderwijs en of zij den kinderen stichtelijke boeken in handen geven. Terwijl eindelijk in Artikel 53 alleen de *wensch* wordt uitgesproken, dat de schoolmeesters de drie Formulieren van Eenigheid zullen onderteekenen. Hoewel, nu de omstandigheden gewijzigd zijn, omdat onze Christelijke scholen thans van vrije vereenigingen uitgaan, meent uwe commissie toch, dat de grondgedachten die in deze artikelen liggen opgesloten, ook voor onze dagen haar beteekenis niet verloren hebben en natuurlijk met inachtneming van de veranderde verhoudingen wel degelijk als richtsnoer hebben te gelden. Al is het schoolonderwijs geen zaak der kerk, toch heeft de kerk groot belang bij een goed Christelijk onderwijs der jeugd en is het daarom wel degelijk roeping van den Kerkeraad, om ook nu nog toe te zien, dat er Christelijke scholen zijn en dat daaraan ook religieus onderwijs wordt gegeven; alleen zullen de Kerkeraden daartoe thans niet bij de Overheid hebben aan te dringen, maar de Christelijke ouders op hun plicht in dezen hebben te wijzen. En evenzeer spreekt het vanzelf, dat de Kerkeraden ook nu, zij het door contractueel verband met de besturen der scholen, moeten trachten toezicht te verkrijgen èn op de geschiktheid van de onderwijzers èn op het religieus gehalte van hun onderwijs. Zeker zou, wanneer de Kerkenorde thans moest opgesteld worden, deze plicht allicht eenigszins anders geformuleerd zijn geworden, maar dit is nog geen voldoende reden, om de Kerkenordening op deze punten te wijzigen, aangezien tegen hetgeen in deze artikelen staat uitgedrukt, geen bezwaar bestaat en ze zelfs, mits goed opgevat, wel degelijk de hoofdlijnen aangeven van de roeping, die de kerk hierin te vervullen heeft.

En evenmin als uwe commissie wijziging der K. O. in dit punt dringend noodzakelijk acht, vindt ze het noodig, dat de Generale Synode deputaten benoeme om bepaalde voorstellen omtrent deze zaak te doen. Ze oordeelt, dat de »grondgedachten", welke gelden moeten voor de roeping der Kerk tegenover het Gereformeerd lager onderwijs, wel voldoende vaststaan, aangezien het de algemeene overtuiging is, dat de scholen niet van de Kerken, maar van de ouders moeten uitgaan. (Acta van Dordrecht 1893 art. 235); dat de roeping van de Kerk is, de ouders tot de stichting van zulke scholen aan te sporen, waar ze nog niet zijn; dat toezicht van Kerkeraadswege op het onderwijs gewenscht is en dat de Kerken ook finantieel te zorgen hebben, dat de arme kinderen der gemeente van dit onderwijs gebruik kunnen maken. Hoe echter dit toezicht op het onderwijs moet plaats vinden, kan de Generale Synode niet voor allie Kerken vaststellen, daar dit af zal hangen van de plaatselijke omstandigheden en van de bereidwilligheid van het Schoolbestuur, om zulk een toezicht toe te laten. Unilateraal kan de Kerk dit toezicht natuurlijk niet regelen; de Synode kan hoogstens de Kerkeraden opwekken om te trachten dit toezicht uit te oefenen, en die opwekking ligt reeds in de genoemde artikelen van de Kerkenorde als *algemeen beginsel* uitgesproken.

Het is op deze gronden, dat uwe Commissie de Synode voorstelt, met alle waardeering van de goede bedoeling van de particuliere Synode van Groningen, op haar voorstel niet in te gaan.

Namens de Commissie:

Dr. H. H. KUYPER, rapporteur.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijks scholen.

In hartelijken dank ontvangen: Van mej. A. A. 't H. te H. *f* 5; postmerk Baarn van N. N. *f* 2.

Ds. J. H. HOUTZAGERS, *voorzitter*.

Leestafel.

Dr. A. G. Honig. „Ethisch" of Gereformeerd? — Eene Studie. — Utrecht. G. J. A. Ruys. 1914.

II.

Dr. Honig schetst, naar ik in mijn vorig artikel vertelde, in het eerste deel zijner Studie het ontstaan, de historie en het streven van de „ethische" richting in Nederland. Na zijn teekening van dat ontstaan en die historie een vorig maal te hebben weergegeven, kom ik nu tot wat ik van zijn eerste deel het derde onderdeel zou willen noemen, het *streven* van de ethische richting in Nederland (p. 18—31).

Onder dit „streven" nu is hier tweeerlei vervat.

Om dit te doen verstaan wil ik op het resultaat waartoe hij in dit onderdeel van zijn Studie komt, vooruitgrijpen.

Honig deelt dat resultaat mee op p. 30:

„Onrecht deed men haar (de „ethische" richting), in zoover zij duidelijk genoeg hare hoofdbeginselen in het licht stelde. Maar men gaf slechts der waarheid getuigenis, als men klaagde, dat in hare dogmatische bespiegelingen heel wat duister is, dat zij de wijsgeerige speculatie teikens de theologie laat overheerschen en dat zij, al meende zij voor zich, dat zij zich aansloot aan de Gereformeerde Theologie, geenszins voortspon aan het weefsel, door onze Vaderen zoo gelukkig vervaardigd".

Hier nu zit tweeerlei in.

In de taal eener ietwat versleten homiletiek zou men het deftig kunnen noemen: een onverdiende beschuldiging afgewezen en een rechtmatige klacht ingebracht.

Zien wij hoe Dr. Honig tot dit tweeerlei resultaat komt.

* * *

Eerst dan: de beschuldiging, die hij als onverdiend afwijst.

Wat is ethisch?

„Er is wel geene richting, die meer de verzuchting staakte, dat zij niet werd verstaan, dan de „ethische".

Aldus, en terecht, Dr. Honig op p. 18 zijner Studie.

En op p. 19 laat hij Orthodoxen en niet-Orthodoxen tot de Ethischen zeggen: „De schuld ligt wel bij u. Gij zijt zóo duister, uw betoog is zoo onklaar, uwe terminologie is zoo onvast..."

Honig gaat daar echter niet in mee.

Hij verkeert daarbij in gelukkiger omstandigheid dan Pierson, die in zijn Rigting en Leven, wat ik juist dezer dagen weer eens ter hand nam, in 1863 schreef: »Wat beweert dan de ethische rigting? Op deze vraag is nog zelden, naar het mij voorkomt, zelfs door hare voorstanders een duidelijk en algemeen antwoord gegeven. Toch valt het niet moeilijk tot zulk een antwoord te komen. Mogen wij ons vermeten om in haar naam te spreken, dan zouden wij zeggen: de ethische rigting...".

Het antwoord dat Pierson dan geeft in dit zijn geschrift, — waarop de la Saussaye liet volgen zijn Leven en Rigting, — laat ik, als hier niet ter zake, rusten. Het is mij alleen maar te doen te laten zien, dat volgens Pierson in 1863 een duidelijk en algemeen antwoord op de vraag: wat is ethisch? zooal niet geheel ontbrak, den toch van groote zeldzaamheid was.

Thans, nu wij ruim 50 jaar verder zijn, kent Honig er wel vijf.

Hij citeert deze vijf antwoorden, »definities" noemt hij ze, op p. 19—21.

Van die vijf laat ik hier, en dan verkort, de eerste drie volgen.